

Recensions

JORDI SALES I CODERCH, *Estudis sobre l'ensenyament platònic. I. Figures i desplaçaments*, Estudis de filosofia, 7, Barcelona: Anthropos 1992, 218 pp.

A la introducció, l'autor descriu de la manera següent el contingut del volum: «Amb el nom d'estudis sobre l'ensenyament platònic començo la publicació dels materials dels meus cursos de Filosofia del Coneixement a la Universitat de Barcelona dedicats al platonisme». Vista la factura d'aquests materials, cal envejar la situació dels alumnes universitaris que han estat els destinataris d'aquestes lliçons. Els ingredients són, d'una part, d'una inesgotable erudició, d'altra part, un enfocament suggestiu i problematitzant.

A l'autor li abelleix donar títols expressius als diferents estudis, i és per aquest motiu que en dono l'índex complet: I. ¿Què és un diàleg platònic? II. El jove que no es desplaça (Estudi sobre l'*Eutifró*). III *Eidos* i *skhema* (*Menó* 70a - 76 d). IV. *Aporia* i *diàmetros* (*Menó* 80 a - 86 c: la degradació del diàleg i la reminiscència). V. El mareig del fillastre de Pirilampos (*Carta VII* 324b - 326 b). VI. Eficacitat gorgiana i endreçament socràtic. VII. La lectura de la justícia i els desplaçaments de la figura de la ciutat ideal. VIII. El demiürg, figura de la cosmopoiesi (Les tendències de la crítica i les dramàtiques de les aparicions del demiürg al *Timeu*, *Polític* i *República*). IX. Heidegger i el silenci de la cova. Segueixen bibliografia i índexs onomàstics i temàtics.

L'escriptura de Sales —aquí com a altres obres— és precisa, rica i brillant. El contingut mira l'originalitat, i no la mera presentació didàctica, com feia sospitar el paràgraf introductor. Heus aquí una mostra d'aquest tarannà alhora original i brillant

del text: «La qüestió “¿què és x?”, en el nostre cas la pietat, està situada en una dramàtica que mostra el *joc del diàleg* com a possibilitat-impossibilitat del desplaçament vers la *dikaiosyne*» (pp. 12-13). El lector habituat a les simplicitats cartesianes quedarà potser una mica astorat davant d'aquesta mescla de figures i paradoxes. Li pot semblar que és una manera complicada de dir coses senzilles (en aquest cas la cosa senzilla fóra: «El diàleg palesa la dificultat d'assolir una noció adequada de justícia»). El primer error d'aquest lector és pensar que les coses (en aquest cas el text platònic) són senzilles. El seu segon error és confiar a assolir el sentit d'un text (en aquest cas, el de Sales) a la primera passada. Si el lector no es desanima i continua endavant, trobarà poques, pàgines més endavant, la clau d'aquell desplaçament possible-impossible: «(La demanda ¿quina és la u-topia platònica?) té tot el sentit, perquè *allò ideal no és una figura a aïllar sinó una manera de créixer les figures sense desfigurar-se*» (p. 17).

Les interpretacions de Sales es fonamenten en una tesi explícita i una d'implícita. La tesi explícita és que els diàlegs de Plató pressuposen un cos de doctrines sobre els primers principis, una protologia. Aquests primers principis són l'U i el Múltiple, el Límit i l'Il·limitat. En aquest sentit Sales s'adhereix a les posicions de la denominada Escola de Tubinga, dins de la qual manifesta preferència per C. Gaiser.

La tesi implícita és més àrdua d'esbrinar, i l'exposo temptativament. Crec que Sales es projecta sobre el text platònic, aportant-hi una teoria dels sentits de l'escriptura molt pròxima a la dels intèrprets cristians alexandrins de la Bíblia. Segons aquesta teoria, el text presenta un sentit literal i un sentit anagògic, que pot ser

al·legòric. Aquest darrer sentit és el que vehicula les doctrines més profundes. Donaré tres exemples de tractament anagògic en l'obra de Sales.

El primer és la interpretació del mot geomètric (en sentit literal) *diàmetros* com a portador d'un significat més alt, el de «potència generadora», per mitjà de l'expedient lingüístic de llegir *dia-metrós* i interpretar «a través de la mesura». D'aquesta manera, el famós episodi de l'esclau en el *Menó* esdevé una profunda lliçó platònica sobre el Límit i l'il·limitat (pp. 90-91).

El segon exemple versa sobre l'inici de la *República*. Reprodueixo les mateixes paraules de l'autor: «Ahir vaig baixar (*katé-ben*) al Pireu amb Glaucó» (327 a 1), així comença la *República*. S'ha indicat, doncs, que l'acció del diàleg és tota ella un descens o una baixada, una *katábasis*» (p. 143).

El tercer exemple és l'explotació hermenèutica de l'absència d'un quart interlocutor en el *Timeu*. Sales conclou: «La situació del *Timeu* i del *Críties* en el conjunt de l'obra platònica serà ben distinta segons considerem "verídica" o "irònica" aquesta identificació dels substituïts del quart absent amb l'ideal del filòsof-rei» (p. 179).

És indubtable que en els diàlegs de Plató apareixen expressions metafòriques, simbòliques, anagògiques i àdhuc simples jocs de paraules. És probable que Plató jugui amb la tipologia d'alguns personatges. Aleshores, una de les tasques de l'estudiós és dilucidar aquests dobles o triples sentits, l'accés als quals exigeix uns coneixements filològics i històrics que no són a l'abast del lector corrent. Els intèrprets i els traductors solen senyalar aquestes circumstàncies en notes o complements informatius.

Una altra cosa molt diferent és basar sistemàticament la interpretació en significacions que no són òbvies en el text, tal com fa l'exègesi de caràcter anagògic. El primer inconvenient d'aquesta mena de procediments és que les seves proposicions no són falsables, i, com és ben sabut, amb proposicions d'aquesta mena no es poden

construir sistemes científics. El segon inconvenient és que l'ús sistemàtic de l'anagògia remet a una criteriologia molt compromesa. En el cas dels textos bíblics, els criteris de l'exègesi al·legòrica poden ser dos: el magisteri autoritzat o el coneixement superior reservat a una minoria (gnosi). Posat que en l'estudi de Plató, el magisteri autoritzat no és criteri atendible, resta l'opció del coneixement superior. L'atribució persistent de sentits no obvis al text platònic només es pot fer des d'una pretensió de coneixement superior, global i sistemàtic del pensament del filòsof. Aquesta ciència platònica per a iniciats no és exposada enlloc en l'escrit de Sales, però la seva eficacitat es fa perceptible d'una punta a l'altra del llibre. L'autor, com el mateix Plató, disposa de *timiótera* que no transvasa al text escrit, almenys per ara. Nogensmenys, l'innegable interès de les interpretacions de Sales porten a desitjar que el proper lliurament presenti quelcom de semblant als *agrapha dógmata* platònics, i que d'aquesta manera el segon volum ofereixi, després d'un estètic enjòlit, la clau del primer.

Josep Montserrat

JOSEP M. COLL, *Filosofia de la relació interpersonal*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya/PPU, 1990, 2 tomos, XVII + XX + 771 pp.

Hay un género de libro que por su desmesura uno no puede dejar de admirar, aunque pocas veces constituya obra ejemplar. Se trata de los libros-río, esas obras imponentes, vastas y muy complejas que encontramos en todos los géneros literarios: desde las novelas-río a las memorias-río pasando por los tratados filosóficos-río. Josep M. Coll ha escrito uno de estos últimos tratados, en su origen una tesis doctoral, en el que su autor ha volcado todo su saber en torno a aquello que más hondamente le preocupa, a saber: el milagro y misterio de la intersubjetividad. Para em-